

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมการผลิตทางการเกษตร ในแถบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่อดีตมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงมา 2 รูปแบบหลัก คือ วัฒนธรรมการผลิตแบบยังชีพ และวัฒนธรรมการผลิตเพื่อขาย (ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2547, หน้า 10-11)

วัฒนธรรมการผลิตแบบยังชีพ ในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงเหนือ มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จนถึงต้นรัตนโกสินทร์ วัฒนธรรมการผลิตเพื่อยังชีพมีเป้าหมายการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองภายในชุมชนและการผลิตส่วนเกินเพื่อเป็นส่วยสำหรับขุนนางภายใต้ระบบไพร่

การเลี้ยงตัวเองของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่การผลิตปัจจัย 4 โดยการทำนาปลูกข้าว การทำประมง การหาสมุนไพร จัปปลา และการทอผ้าใช้ในครอบครัว รูปแบบการผลิตเป็นการอาศัษธรรมชาติและระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานที่เรียกว่า การเอาแรงภายใต้การคมนาคมที่ยังไม่เจริญ ทำให้ขาดการพัฒนาทางการค้าและรวมถึงการขยายตัวของระบบต่าง ๆ ก็ยังไม่แพร่หลาย

ส่วนการผลิตส่วนเกินเพื่อเป็นส่วยในระบบไพร่ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะใช้ส่วยใน 2 รูปแบบ คือส่วยบ้านและส่วยของป่า ส่วยบ้านได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของแต่ละชาวบ้านผลิตมาตามความถนัดของแต่ละแห่งและทรัพยากรที่เอื้ออำนวย เช่น ข้าว ไร่ เลื้อ เป็นต้น ส่วนส่วยของป่า ได้แก่ ส่วยที่ชาวบ้านหามาจากป่า และส่งไปเป็นบรรณาการแก่ขุนนาง เช่น ไม้กฤษณา ไม้ตะเคียน ลูกสำรอง กระวาน เป็นต้น

การผลิตในช่วงต้นรัตนโกสินทร์จนถึงปี พ.ศ. 2494 คือ ก่อนการก่อสร้างถนนสุขุมวิท และสะพานบางปะกงมีช่วงเปลี่ยนผ่านซึ่งเป็นรูปแบบผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมการผลิตแบบพอยังชีพของกลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่แต่เดิมในท้องถิ่น และวัฒนธรรมแบบการผลิตเพื่อขายที่นำเข้ามาโดยกลุ่มคนจีนอพยพ

ในส่วนการผลิตแบบพอยังชีพของวัฒนธรรมการผลิตแบบผสมผสานดังกล่าวพบว่าเป็นการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการทำสวน ทำไร่ ทำนา และทำการประมง ส่วนนิติการผลิตเพื่อขายเป็นส่วนที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนจีนอพยพ คนจีนผู้นำการผลิตเพื่อขายเข้ามาจะเป็นคนจีนผู้มีความรู้ และมีวิถีคิดแบบผู้ประกอบการ คือคนจีนเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้ด้านการเดินเรือ การต่อเรือ การประมง หรือการค้าขาย ดังนั้น เมื่อมาตั้งถิ่นฐานในเขตชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงเหนือคนจีนเหล่านี้

จึงได้นำแนวคิดการประกอบธุรกิจมาใช้ในการทำการเกษตรและอุตสาหกรรม เช่น การทำสวนผลไม้ สวนยาง สวนพริกไทย การทำประมง การต่อเรือ การทำน้ำตาลอ้อย อาจกล่าวได้ว่าเขตที่ราบชายฝั่งทะเลตะวันออกมีการสร้างรูปแบบการผลิตเพื่อขายในระบบเศรษฐกิจก่อนภูมิภาคอื่นในประเทศไทย

เมื่อพิจารณาเฉพาะกรณีเศรษฐกิจของจังหวัดระยองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกจะพบว่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจตั้งแต่หลังต้นรัตนโกสินทร์ จนถึงช่วงเริ่มก่อสร้างถนนสุขุมวิทใน ทศวรรษ 2480 มีรูปแบบผสมระหว่างการผลิตเพื่อยังชีพกับการผลิตเพื่อขายเช่นเดียวกัน กล่าวคือวัฒนธรรมเศรษฐกิจเพื่อยังชีพในระยะนี้ได้แก่ การทำยางพาราทำน้ำฝาน และมีการลงแขกแลกเปลี่ยนแรงงานกันอยู่ การประมงก็จะเป็นการประมงน้ำตื้น (ประเพณี การุณ, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2548) ส่วนในพื้นที่ที่เป็นป่า จะเน้นการหาของป่า เช่น หวาย และ น้ำมันยาง (สุวิทย์ ปาลสุทธิ, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2548)

ส่วนวัฒนธรรมการผลิตเพื่อขายในระยะจะได้แก่ การทำสวน และทำไร่เป็นหลัก เช่น การปลูกอ้อยป้อนโรงงานน้ำตาลของคนจีน การปลูกยางพาราโดยผู้อพยพจากภาคใต้การทำสวนทุเรียน มังคุด เงาะ โดยการนำพันธุ์มาจากจังหวัดจันทบุรี เป็นต้น (พระมหาวิสุทธิ ใจดี และ พระมหาวิระ ปัญญาธิง, สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2548)

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าอุตสาหกรรมพื้นเมืองในช่วงนี้เกือบทั้งหมดเป็นอุตสาหกรรมที่มีฐานอยู่ทำการเกษตรโดยการนำของนักธุรกิจจีนเป็นสำคัญ เช่น โรงน้ำปลา โรงน้ำตาล โรงบ่มยาง เป็นต้น (ไต่ห่อหม่อมโกมาน จันทกุล, สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2548)

วัฒนธรรมทางการเกษตรของระยองเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตเพื่อขายเป็นหลักอย่างชัดเจนตั้งแต่การก่อสร้างถนนสุขุมวิทในช่วงทศวรรษที่ 2480 จนถึงการใช้สะพานบางปะกง (เทพหัสดินทร์) ในปี พ.ศ. 2494 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาคตะวันออกมีผลให้วัฒนธรรมเศรษฐกิจของระยองเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพที่ควบคู่กับการผลิตเพื่อขายไปสู่วัฒนธรรมการผลิตเพื่อขายอย่างเดียวกเป็นหลัก เนื่องมาจากการเปลี่ยนระบบคมนาคมขนส่งหลักของจังหวัดซึ่งจากเดิมที่ใช้ทางน้ำไปสู่ใช้การขนส่งทางถนนสุขุมวิทแทน

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการผลิตดังกล่าวสะท้อนออกมาจากการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจ เช่น หลังจากการเปิดสะพานบางปะกงทำให้เกิดโรงงานมันสำปะหลังขึ้นโรงงานส่งผลให้คนระยองหันมาปลูกมันสำปะหลังมากขึ้น ดังนั้นจึงพบว่าในช่วงปี 2499 – 2506 จังหวัดระยองได้ขยายพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังถึงร้อยละ 65 ของพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังทั่วประเทศ มีผลผลิตร้อยละ 18 ของประเทศ การขยายการปลูกมันสำปะหลังมีผลให้การปลูกพืชเศรษฐกิจ

ในอดีต สดลง คือ สดการปลูกอ้อย ถั่ว และการหาของป่าน้อยลง (อัมพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545, หน้า 104)

วัฒนธรรมการผลิตเพื่อขาย โดยเฉพาะการปลูกมันสำปะหลังในภาคตะวันออกจังหวัดระยองได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของเกษตรกรในภาคตะวันออกในระยะยาว คือ ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจตกต่ำลงอันเนื่องมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ขาดทุน การขาดทุนมีสาเหตุมาจากปัญหาการกีดกันราคาผลผลิตของผู้ซื้อสินค้าการเกษตร และราคาในตลาดไม่มีความแน่นอน ดังนั้นเมื่อเกิดภาวะหนี้สิน จึงส่งผลให้มีเกษตรกรบางคนในภาคตะวันออกหันกลับไปสู่วัฒนธรรมเศรษฐกิจทางเลือกอื่น ดังตัวอย่างเช่น ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ได้หันกลับไปใช้ระบบ “วนเกษตร”

ผู้ใหญ่วิบูลย์เป็นผู้นำที่ทำการบุกเบิกที่ดินเพื่อการปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมประมาณ 200 ไร่ แต่ผู้ใหญ่วิบูลย์ก็ต้องพบกับปัญหาการกีดกันราคาผลผลิต ดังนั้นจึงได้รวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันเองระหว่างเกษตรกรและทำการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกษตรกรได้รับความเป็นธรรมในเรื่องราคาผลผลิตถึงแม้การเคลื่อนไหวของผู้ใหญ่วิบูลย์ก่อให้เกิดการปรับนโยบายและสร้างความเป็นธรรมให้กับเกษตรกรในระดับหนึ่งแต่ปัญหาของเกษตรกรในภาคตะวันออกก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังจากรัฐในขณะนั้น

เมื่อปัญหาการปลูกพืชเศรษฐกิจมาถึงทางตัน โอกาสการเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้ใหญ่วิบูลย์ก็เกิดขึ้นเมื่อผู้ใหญ่ได้รับเชิญเข้าร่วมงานสัมมนาเรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่สวนนิเวศ เมื่อปี 2524 การสัมมนาดังกล่าวทำให้ผู้ใหญ่วิบูลย์เกิดความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในมิติใหม่ หลังจากนั้นผู้ใหญ่วิบูลย์ ก็ได้มีส่วนในการช่วยเหลือองค์กรที่เข้าไปทำงานในพื้นที่ โดยใช้ตัวอย่างจากนิคมกสิวิทย์เป็นแนวทางในการพัฒนา ผู้ใหญ่วิบูลย์ได้ทดลองปลูกฝ้ายร่วมกับชาวบ้าน แต่สถานการณ์ราคาฝ้ายก็ไม่อำนวยในการพัฒนาตามที่คาดไว้ ในขณะเดียวกันที่ผู้ใหญ่วิบูลย์ประสบปัญหาจากภาวะหนี้สินสะสมตลอด 10 กว่าปีกว่า 3 แสนบาท ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิมจึงได้ตัดสินใจขายที่ดินกว่า 200 ไร่ เพื่อใช้หนี้ทั้งหมดและเหลือไว้เพียง 9 ไร่เศษเท่านั้นสำหรับการกลับไปสู่การยังชีพของตนเอง และสมาชิกในครอบครัว การปรับวิถีการผลิตใหม่ของผู้ใหญ่วิบูลย์เริ่มจากการพึ่งตนเอง และครอบครัวให้มีกินก่อน และลดความสัมพันธ์กับตลาดลงในช่วงเวลา 5 – 6 ปีแรก ผู้ใหญ่วิบูลย์ปลูกต้นไม้ไม่ต่ำกว่า 500 ชนิดในพื้นที่ 9 ไร่เศษ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเกิดความสมดุลตามธรรมชาติการปรับการผลิตของผู้ใหญ่วิบูลย์ทำให้เกิดวิถีชีวิตใหม่ที่เรียกว่า “วนเกษตร” วนเกษตรได้กลายมาเป็นแบบอย่างของการใช้ชีวิตตามวิถีการ

พึ่งตนเองของคนในภาคตะวันออกเฉียงจนถึงปัจจุบัน (ฉันทนา บรรพศิริโชติ และสุริชัย หวันแก้ว, 2546, หน้า 4 – 21)

ผลกระทบของพืชเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงใต้สร้างเงื่อนไขให้มีการแสวงหาวัฒนธรรมเศรษฐกิจทางเลือกอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากนอกจากผู้ใหญ่วิบูลย์แล้วยังพบอีกว่า “หมอกุ” หรือ นายคำรงค์ศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ได้บุกเบิกที่ดินเพื่อการปลูกอ้อยในช่วงปี 2512 - 2528 ด้วยคุณสมบัติของอ้อยที่ไม่แตกต่างจากมันสำปะหลัง คือ ไม่ค่อยมีศัตรูพืช ดูแลรักษาง่าย และราคาในตลาดโลกถีบตัวสูงขึ้น จึงทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกอ้อยมากขึ้น พบว่าในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ในการปลูกอ้อยประมาณร้อยละ 34.8 ของพื้นที่ทั้งประเทศ และมีโรงงานน้ำตาลเพิ่มมากขึ้นในบริเวณพื้นที่การเพาะปลูก (อัมพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545, หน้า 112 - 113)

ประสบการณ์จากการปลูกอ้อยดังกล่าวทำให้หมอกุ พบว่าการปลูกพืชเศรษฐกิจไม่ได้ทำให้ชีวิตมีความสุขได้อย่างแท้จริง แต่กลับพบว่าทำให้ชีวิตอยู่ในวงจรของหนี้สิน อีกทั้งกลไกราคาผลิตตกต่ำ ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจ ทำให้ชีวิตเกษตรกรชาวไร่อ้อย ต้องอาศัยการชุมนุมประท้วงเป็นช่องทางการแก้ปัญหาราคาย้อยไม่มีที่สิ้นสุด

ดังนั้น “หมอกุ” จึงหันมาทบทวนชีวิตโดยตัดสินใจเลิกปลูกอ้อย และหันมาทำไร่นาผสมผสานแทน คือ การปลูกข้าวเอาไว้บริโภคในครอบครัว และปลูกผักผลไม้เพื่อขายสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ช่วงกระแสของอาหารสุขภาพที่ได้จากธรรมชาติไม่ใช่สารเคมีในไทยที่แพร่หลายในเวลาต่อมา ทำให้ “หมอกุ” หันมาทำพืชสมุนไพรโดยไม่ใช้สารเคมี เป็นเกษตรทางเลือกรูปแบบหนึ่งของการทำเกษตรอินทรีย์ (คำรงค์ศักดิ์ ชุมแสงพันธ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2547)

การปลูกพืชสมุนไพรของ “หมอกุ” เริ่มมีความจริงจังมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2533 เมื่อโรงพยาบาลวังจันทร์ได้ดำเนินงาน เรื่องสมุนไพรตามแผนนโยบายกระทรวงสาธารณสุข ด้านสาธารณสุขมูลฐานมีการจัดทำสวนสมุนไพรสาธิต ในปี พ.ศ. 2535 หมอกุได้มีโอกาสเข้าร่วมการด้านสมุนไพร เมื่อทางโรงพยาบาลวังจันทร์ได้จัดเจ้าหน้าที่ด้านสมุนไพรที่เป็นแพทย์อายุรเวท มาประจำที่โรงพยาบาลวังจันทร์เพื่อดำเนินงานแพทย์แผนไทยอย่างครบวงจร ดังนั้นโรงพยาบาลวังจันทร์จึงได้มีการค้นหาหมอพื้นบ้าน และผู้สนใจทางด้านสมุนไพร เพื่อรวบรวมหมอพื้นบ้าน มีการอบรมหมอพื้นบ้านอบรมอาสาสมัครคัดลบบำบัดรุ่นแรกจำนวน 25 คน และได้มีการจัดตั้ง “กลุ่มผู้นิยมสมุนไพร อำเภอวังจันทร์” ขึ้น ต่อมาปี พ.ศ. 2536 ทางสมาชิกกลุ่มผู้นิยมสมุนไพร อำเภอวังจันทร์ ได้ขยายความคิดที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้ง

“ศูนย์สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านระดับอำเภอวังจันทร์” สำหรับจัดทำยาสมุนไพร เพื่อให้บริการรักษากับผู้เจ็บป่วย พร้อมทั้งบริการนวดแผนโบราณโดยไม่คิดเงิน (ดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์, สัมภาษณ์, 1 มกราคม 2548)

การประสานระหว่างสมุนไพรเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ของกลุ่มผู้นิยมสมุนไพรวังจันทร์ เกิดขึ้นในเงื่อนไขที่กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายให้โรงพยาบาลจัดให้มีงานด้านสาธารณสุขมูลฐานใช้สมุนไพรรักษาในโรงพยาบาลไม่น้อยกว่า 5 ชนิด ดังนั้นโรงพยาบาลวังจันทร์จึงมีการสั่งซื้อสมุนไพรที่ไม่ใช้สารเคมี เงื่อนไขเช่นนี้ทำให้หมอกุเริ่มมาใช้เกษตรอินทรีย์เพื่อปลูกสมุนไพรส่งขายให้กับโรงพยาบาลวังจันทร์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา (ดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2548)

การที่หมอกุได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการเกษตรที่พึ่งพาการใช้สารเคมี มาสู่เกษตรอินทรีย์นั้นอาจถือได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทางการผลิตของชาวเกษตรกรภาคตะวันออกอีกแนวหนึ่งเนื่องจาก “หมอกุ” สามารถดำเนินการเกษตรอินทรีย์ดังกล่าวมาได้เป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว กิจกรรมดังกล่าวเจริญก้าวหน้ามากซึ่งพิจารณาได้จากความสนใจของประชาชนเข้ามาศึกษาดูงาน การเข้ารับการอบรม และการที่ “หมอกุ” ได้รับเชิญให้ไปเป็นวิทยากรตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยในแต่ละเดือนไม่มีวันว่าง นอกจากนี้การดำเนินงานของ “หมอกุ” ยังก่อให้เกิด เครือข่ายทางด้านเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สมุนไพรในภาคตะวันออกด้วย (ดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2548) ดังนั้น เป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของ “หมอกุ” เกิดขึ้นจากปัจจัยและเงื่อนไขอะไร มีกระบวนการฟื้นฟูเกษตรอินทรีย์แบบเดิมอย่างไร และการดำเนินงานเกิดผลขึ้นอย่างไร ในการศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของเกษตรกรในภาคตะวันออก: กรณีศึกษา ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง ประเด็นในเรื่อง วัฒนธรรม ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาสาขาไทยศึกษา เพราะจะทำให้เข้าใจถึงบริบทของสาขาไทยศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเน้นที่จะศึกษาในเรื่อง วัฒนธรรม เพื่อให้เห็นถึงบริบทของการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาจะทำให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของเกษตรกรในภาคตะวันออกยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัย และเงื่อนไขที่มีต่อการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตทางการเกษตรของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง

2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตทางการเกษตรของผู้นำกลุ่ม
อนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง

3. เพื่อศึกษาถึงผลการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตทางการเกษตรของผู้นำกลุ่ม
อนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง

ขอบเขตการวิจัย

ในงานวิจัยชิ้นนี้กำหนดขอบเขตของการศึกษาในประเด็น ดังนี้

1. ในการศึกษาจะเน้นที่ตัวผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรในแถบอำเภอวังจันทร์ที่สำคัญ
คือ “หมอกุ” หรือนายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธุ์ เนื่องจาก “หมอกุ” ได้ดำเนินกิจกรรมทางด้าน
สมุนไพร โดยใช้เกษตรอินทรีย์ที่ชุมชนป่ายูบในมาอย่างยาวนาน เป็นเวลากว่า 10 ปี เกิดเป็นวิถีชีวิต
ทางการผลิตในรูปแบบใหม่ของภาคตะวันออก

2. ในการศึกษากระบวนการผลิตจะให้ความสำคัญต่อทุนทางวัฒนธรรมในฐานะความรู้
ที่ใช้การจัดการเรื่อง ที่ดิน ทุนทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และแรงงานอันมีผลผลิตเป็นสินค้าเกษตร
อินทรีย์ และผลิตภัณฑ์สมุนไพร

3. ในการศึกษาผลของการดำเนินงานของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร ในประเด็นของ
การผลิตที่ออกมาในรูปของผลผลิต (Output) จากกระบวนการผลิต ผลลัพธ์ที่ตามมา (Outcome)
ต่อชุมชนของป่ายูบใน และผลที่ออกสู่สังคมภายนอก (Impact)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของการศึกษาได้พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัย เงื่อนไข กระบวนการ และ
ผล การปรับเปลี่ยนเกษตรเคมีไปสู่วัฒนธรรมเกษตรอินทรีย์ในบริบทของสังคมภาคตะวันออก
ยุคใหม่

2. เมื่อได้ทราบถึงปัจจัย และเงื่อนไขของการต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิต
ของผู้นำเกษตรกรจะนำไปสู่การหาทางป้องกัน ตลอดจนแนวทางแก้ไขให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ
ต่อไป

3. ผลการศึกษานำไปสู่การพัฒนาแบบวัฒนธรรมการผลิตเกษตรแบบทางเลือก
ที่มีประสิทธิภาพอันจะยังประโยชน์ให้แก่ เกษตรกรไม่เฉพาะแต่ในพื้นที่จังหวัดระยองเท่านั้น
หากสามารถนำไปปรับปรุงใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคตะวันออก

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรมหา หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตจากการผลิตเกษตรที่ใช้สารเคมี ไปสู่การผลิตเกษตรอินทรีย์ ทั้งในระดับครอบครัว และระดับกลุ่ม

การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิต หมายถึง การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเกษตรจากเกษตรที่ใช้สารเคมีไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรมหา

วัฒนธรรมการผลิต หมายถึง แบบแผนหรือวิถีการปฏิบัติและความเชื่อที่ให้ได้มาเพื่อสินค้า

ปัจจัย หมายถึง สาเหตุหลักที่มีผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตจากเกษตรที่ใช้สารเคมีไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์

เงื่อนไข หมายถึง สาเหตุเสริมที่ช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตจากเกษตรที่ใช้สารเคมีไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์

กระบวนการผลิต หมายถึง ขั้นตอนในการผลิตสินค้าที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์

การเกษตร (Farming) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดหาวัตถุดิบ เช่น เครื่องมือของการเกษตร เมล็ดพันธุ์ หรือปุ๋ย กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริการ เช่น การจัดการให้สินเชื่อ การช่วยเหลือทางวิชาการ การก่อสร้างพื้นฐาน เช่น เชื้อเพลิง ตลอดจนถึงการแปรรูป การคมนาคมขนส่ง และการตลาด

เกษตรเคมี หมายถึง การทำการเกษตรที่ใช้เทคโนโลยีในรูปของปุ๋ยที่ทำจากสารเคมีสังเคราะห์ เข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร

เกษตรกรรมทางเลือก คือ การผลิตทางการเกษตร และวิถีการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่เอื้ออำนวยต่อการฟื้นฟู และดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศ และสภาวะแวดล้อม ซึ่งได้แก่ การเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ และเกษตรธรรมชาติ

เกษตรแบบผสมผสาน หมายถึง การทำการเกษตรที่มีการปลูกพืช และ/ หรือมีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน

เกษตรอินทรีย์ หมายถึง การเกษตรที่อาศัยการปลูกพืชหมุนเวียน พืชตระกูลถั่ว เศษพืชมูลสัตว์ ปุ๋ยพืชสด

เกษตรธรรมชาติ หมายถึง การเกษตรที่ไม่มีการไถพรวนดิน ไม่มีการใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช และ ไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลลัพธ์หรือผลงานที่ได้จากกระบวนการผลิต

ผลลัพธ์ที่ตามมา (Outcome) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิตที่มีต่อชุมชนซึ่ง
กลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรทำการผลิต

ผลกระทบต่อสังคม (Impact) หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตที่มีต่อ
สังคมภายนอกชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University